

53.274

Loc.

Mircea cel Bătrân

Cuvântare comemorativă
la cinci sute de ani dela moartea lui

varie 53.274
De

Dimitre Onciul

Membru al Academiei Române
Membru al Comisiunii Monumentelor Istorice

Edițiunea Academiei Române

BUCUREȘTI

Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă

1918

ІСМІРЧД
ЕОЕВ К ТНТО
РІНЖНОИЧЧЛ
НІН-СТІАТРОИЦЬ

Mircea cel Bătrân și fiul său Mihail
Pictură murală în biserica mănăstirii Cozia

Inv. 76127

1956

Mircea cel Bătrân

Cuvântare comemorativă
la cinci sute de ani dela moartea lui

De

Dimitre Onciul

Membru al Academiei Române
Membru al Comisiunii Monumentelor Istorice

Edițiunea Academiei Române

Donațiun
ION BOGD

BUCUREȘTI

Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă

1918

CONTROL 1955

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București

Cota 3869

B.C.U. "Carol I" - Bucuresti

C53215

Scumpului coleg
Ioan Bogdan
în amintirea zilei de
31 Ianuarie 1918
D. Mircea

Prefață

La 13 Februarie (31 Ianuarie) 1918 s'a serbat în catedrala Mitropoliei din București — după propunerea Comisiunii Monumentelor Istorice, aprobată de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii — pomenirea religioasă a lui Mircea Vodă cel Bătrân, împlinindu-se 500 de ani dela moartea marelui Domn al Țerii-Românești.

După săvârșirea sfintei liturghii de către preasfințitul Arhiepiscop vicar Teofil în sobor, Înalt-preasfințitul Mitropolit Primat Konon, asistat de clerul Mitropoliei, a oficiat panahida pentru fericitul întru pomenire Domnitor și neamul lui, la care s'a făcut și pomenirea fericitului întru amintire Rege Carol I-ii cu scumpulii răposați ai Casei domnitoare.

Un foarte numeros public din toate stratele societății românești a Capitalei, în frunte cu D-l gerant al Minis-

terului Cultelor și Instrucțiunii, însoțit de membrii Comisiunii Monumentelor Istorice cu prezidentul ei; clerul ortodox din Capitală, actuali și foști senatori și deputați, generali și înalți magistrați în retragere, membrii Academiei Române, reprezentanți ai magistraturii dela Inalta Curte de Casație, dela Curtea de Apel, Tribunal și Judecătoria, profesori universitari și reprezentanți ai învățământului secundar, special și primar, funcționari ai Ministerului și dela alte autorități; prezidentul Comisiunii administrative a Capitalei cu reprezentanți ai Comunei, Doamnele din „Societatea ortodoxă-națională a Femeilor Române“, tinerime școlară, și alți buni creștini și Români credincioși, câți au putut lua cunoștință de serbarea anunțată prin jurnale cu două zile mai înainte, au venit să ia parte la pioasa comemorare. Catedrala eră plină până la cel din urmă spațiu pentru ascultători, așa că mulți care au mai venit să depună omagiul lor de venerațiune n'au găsit loc în biserică.

Și cerul s'a înseninat, trimițând razele calde ale unui soare luminos ca de primăvară, care veneau să învioreze serbarea, ca o binecuvântare de sus.

Cu pietate și cu inimile înduioșate, cucernica adunare ascultă sfintele rugăciuni pentru sufletul marelui Voevod și Domn și pentru răposații Domnitori ai Țerii, a căror pomenire s'a făcut după pomelnicul următor:

Basarab Voevod, Marghita Doamna
Alexandru Voevod, Maria Doamna, Clara Doamna
Vladislav Voevod
Radul Voevod, Calinichia Doamna
Dan Voevod, Maria Doamna
Mircea Voevod
Mihail Voevod
Și toți urmașii lor răposați.
Regele Carol I-ii, Regina Elisaveta Doamna
Domnița Maria
Principele Mircea
Și tot neamul lor cel răposat.
Veșnica lor pomenire!

După săvârșirea panahidei, subscrisul a rostit cuvântarea comemorativă ce urmează.

D. Onciul

București, în Februarie 1918.

Monete cu efigia lui Mircea cel Bătrân

Sigilul lui Mircea cel Bătrân
la tratatul de alianță cu regele Poloniei Vladislav Iagello
din 1391

*Inalt Preasfințite Părinte,
Pioșilor creștini,*

Mircea Vodă cel Bătrân, a cărui pomenire de 500 de ani dela moartea lui o serbăm astăzi, a ocupat tronul Basarabilor într'un timp când tânărul principat al Țerii-Românești, după abia, un secol dela întemeiere, se află în cea mai mare cumpănă.

Ca și trimis de Pronie, el veni atunci să țină frânele Statului și să hotărească soarta țerii sale și a neamului românesc, în vreme ce Semiluna musulmană își întindea stăpânirea până la Dunăre și marea Adriatică, dărâmând rând pe rând Statele creștine ale Bulgarilor, Sârbilor și Grecilor, în cele din urmă și falnicul regat al Ungurilor, și amenințând să aducă aceiaș soartă și tinerelor principate ale Românilor din Țara-Românească și Moldova.

Dar aci, puterea covârșitoare a Osmanilor a întâmpinat mai întâiu rezistența inimoasă a lui Mircea, „principe între creștini cel mai viteaz și cel mai ager“, cum îl caracterizează cronicarul turcesc (după traducerea latină: „*princeps... inter Christianos fortissimus et acerrimus*“). ¹⁾

Intre cei mai de frunte luptători ai creștinătății în secolul său, ca și pe urmă Stefan cel Mare și Mihai Viteazul, câteși trei au înscris cu spada lor — în luptă sfântă pentru Cruce și civilizație creștină, în luptă eroică pentru neatârnare — pagini în istorie care sunt fala neamului românesc.

În 32 de ani de domnie (1386 — 1418), „Mircea Vodă cel Bătrân, după niște semne ce se văd, vrednic de laudă“, — zice cronicarul nostru — „multe lucruri va fi făcut vrednice de auzit“. ²⁾

Comemorând aci domnia lui binecuvântată, cuvine-se deci să ne reamintim vrednicele lui fapte, și mai ales acele prin care el a strălucit ca Domn creștin și apărător al creștinătății.

*

Înălțându-se pe tronul întemeiat de strămoșul său Basarab Voevod (Negru-Vodă al tradiției), grija lui Mircea cea mai dintâiu eră să desăvârșească și să înzestreze fundațiunile bisericesti ale tatălui său Radu Voevod, mănăstirile dela Tismana, Cozia și Cotmeana. Chiar în primul an de domnie, el le întări moșiile și drepturile hărăzite lor de tatăl său și de fratele său Dan Voevod, adăugând și altele din partea sa, și începî să zidească frumoasa biserică dela Cozia, pe care și-o alese ca loc de veșnică odihnă, un monument al artei creștine și românești. Vechile ei frescuri ne-au păstrat și chipul lui zugrăvit ca ctitor, ținînd biserica, împreună cu fiul său Mihail, pe care l-a asociat la domnie.

În primul său hrisov pentru Cozia, din anul 1387, el are titlul:

„Eu cel întru Christos Dumnezeu binecredinciosul, și binecinstitorul, și de Christos iubitorul, și singur stăpânitorul Ion „Mircea, mare Voevod și Domn, cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînînd și domnînd toată țara Ungrovlahiei și părțile de peste munți încă și spre părțile tătărești, și Amlașului și Făgărașului herțeg, și banatului dela Severin „domn, și de amîndouă părțile de peste toată Dunărea până „la marea cea mare și cetății Dârstorului stăpânitor“. ³⁾

Acest titlu, care se repetă în hrisoavele lui Mircea până

la sfârșitul domniei lui, arată întinderea ce stăpânirea Domnului Țerii-Românești avea la acea epocă.

Părțile de peste munți, pe care le stăpânea cu titlul de „herțeg (lat. *dux*) al Amlașului și Făgărașului“, cum și bاناتul Severinului, prin care se înțelegea cetatea Severinului cu ținutul ei, erau în stăpânirea Domnilor români încă înainte de Mircea, ca feud unguresc, sub suzeranitatea regelui Ungariei. ⁴⁾

De asemenea posesiunea „spre părțile tătărăști“ era o stăpânire mai veche. Ea cuprindea părțile cucerite pe la mijlocul secolului al XIV-lea dela Tătari, între Ialomița și marea Neagră. ⁵⁾ Partea de peste Prut a acestei posesiuni, fiind unită apoi cu Moldova, a fost numită „Basarabia“, ca parte ce fusese în stăpânirea Basarabilor din Țara-Românească. ⁶⁾ Numai dela 1812 încoace, numele străbun al acestui ținut dela gurile Dunării și termenul mării a fost întins asupra întregii părți moldovenești dintre Prut și Nistru ce ne-a fost răpită atunci, — Basarabia căreia azi din prăpastia pierzării pare să răsară aurora mântuirii.

Posesiunea de peste Dunăre, pentru care diplomele latinești ale lui Mircea dau titlul: „Despot al țerii lui Dobrotici și Domn al Dristorului“ (*terrarum Dobrodicii Despotus et Tristri Dominus*), ⁷⁾ cuprindea mai mult sau mai puțin Dobrogea de astăzi cu cetatea Silistra. Ea fiind în titlul lui Mircea chiar dela începutul domniei, a fost dobândită după moartea despotului Dobrotici (între 1385 și 1387), un dinast înrudit cu casa imperială bizantină, care stăpânise litoralul mării Negre dela gurile Dunării până lângă Mesembria (la sud de Varna). ⁸⁾ Fiul acestuia, Ivanko, se află stăpânind apoi numai în partea de miazăzi, în împrejurimile Varnei, ⁹⁾ pe când partea de miazănoapte a țerii lui Dobrotici, numită apoi Dobrogea, era în stăpânirea lui Mircea. După cronicile noastre, cum și după o cronică bulgărească mai veche, Dan Vodă, fratele și predecesorul lui Mircea, a fost ucis într'un războiu cu Șișman

țarul Bulgarilor.¹⁰⁾ Lupta eră, cum se pare, în legătură cu moștenirea lui Dobrotici, ocupată atunci, împreună cu cetatea Silistra ca posesiune deosebită, luată dela Șișman.¹¹⁾ Tot în legătură cu posesiunea transdanubiană, ca „Despot al țerii lui Dobrotici“, Mircea aveă emblema despotatului, pajura bizantină, cum se vede la chipul lui dela Cozia.

Această întindere, peste Dunăre, până la marea Neagră și peste munți, aveă stăpânirea lui Mircea, cum arată titlul din hrisoavele lui, ca și acte privitoare la posesiunile respective.¹²⁾ Eră cea mai mare întindere de durată mai lungă ce se constată sub un Domn al Țerii-Românești.

*

Ca stăpânitor al Amlășului, Făgărașului și Severinului, sub suzeranitate ungurească, Mircea eră în strânse legături cu regele Ungariei Sigismund de Luxemburg, margrav al Brandenburgului, dela 1410 și împărat al Germaniei. Bunele lor relațiuni n'au fost turburate niciodată în tot timpul domniei lui Mircea, care în alăturarea sa la puternicul vecin din apus găseă cel mai sigur razim contra pericolului amenințător din răsărit. Aceste legături firești au mai fost întărite și printr'un tractat de alianță defensivă și ofensivă contra Turcilor, încheiat între Sigismund și Mircea, în Martie 1395, la Brașov.¹³⁾

Prin mijlocirea Domnului Moldovei Petru Mușat, amicul și aliatul său din țara-soră, Mircea încheie, în 1390, și o alianță cu regele Poloniei, înnoită repetat în anii următori.¹⁴⁾ Eră o alianță de asigurare ce aveă în vedere atât apărarea contra unor eventuale încercări ale regelui Ungariei de a supune suzeranității sale Țara-Românească și Moldova, vechi năzuințe ungurești, cât și apărarea reciprocă contra ori-cărui dușman.

Prin aceste legături și alianțe, prevăzătorul Domn al Țerii-Românești se pregăteă să înfrunte cumplita furtună ce-l ame-

nință din partea lui Baiazit sultanul Osmanilor, supranumit „Fulgerul“.

El provocase mânia acestuia, venind în ajutor Sârbilor în nenorocita bătălie dela Câmpul-Mierlelor din 1389, unde oastea creștină, condusă de Lazăr cneazul Sârbilor, fu învinsă de Turci, Lazăr căzând pe câmpul de luptă.¹⁵⁾ Serbia învinsă se închină învingătorului, supunându-se suzeranității turcești, cu îndatorirea de a plăti tribut și de a servi cu trupe auxiliare în oastea sultanului.

Sub aceeași suzeranitate se închinase mai înainte Bulgaria, cum și Ivanko fiul lui Dobrotici. Dar în 1393, Bulgaria lui Șișman fu prefăcută în provincie turcească, țarul ei fiind detronat și aruncat în închisoare, unde se sfârși. Stăpânirea nemijlocită a sultanului se întindea acum până la Dunăre, în hotar cu Țara-Românească.

În anul următor, Baiazit Fulgerul trecu Dunărea, ca să îngenuche și pe Mircea sau să-l zdrobească. La Rovine, lângă Craiova, s'a dat memorabila bătălie din 10 Octomvrie 1394, unde Mircea — după mărturii sârbești, bulgărești, bizantine, italienești-raguzane și românești — a învins pe Baiazit.¹⁶⁾ „Și fu războiul mare cât se întunecă văzduhul de mulțimea săgetelor“, — zice cronicarul nostru — „așa de se vărsă sânge mult cât eră văile crunte“, — „și mai pierdù Baiazit oastea lui cu totul“. ¹⁷⁾

Mircea singur cu Românii săi, fără niciun ajutor din altă parte, a repurtat această învingere, în lupta sfântă ce a întreprins pentru creștinătate.

În primăvara următoare, regele Ungariei Sigismund îi veni în ajutor, conform alianței încheiate atunci, ca să susțină pe aliatul său, în acelaș timp și vasalul său pentru posesiunile de peste munți, contra nouelor atacuri, când oastea turcească a înaintat până la capitala Argeș.¹⁸⁾ În Maiu 1395, amân-

doi împreună repurtară o nouă învingere asupra Turcilor, la Turnu-Măgurele, în fața Nicopolei. ¹⁹⁾

Aceste succese incurajară pe Sigismund să întreprindă, în anul următor, expediția cruciată ce o pregătea pentru a scoate pe Turci din Europa. Oastea creștină reunită în acest scop se compunea din Unguri, Germani, Francezi, Englezi, Italieni, Boemi, Poloni, la care s'a alăturat Mircea cu Românii. ²⁰⁾ Mândra oaste, în care era floarea Occidentului creștin, cu burgravul de Nüremberg comite de Zollern, străbunul dinastiei Hohenzollern, număra la 60.000 de oameni călărime, cu 40.000 pedestrime, pe lângă o flotilă armată. Era prima dată când călărașii și arcașii români legau frăție de arme cu cavalerii implătoșați ai Occidentului german-latin.

În Septembrie 1396, oastea creștină ajunsese la Nicopole. Aci o întâmpină Baiazit.

După un scriitor german care se află în oaste, Mircea a cerut ca el cu Românii să înceapă lupta. ²¹⁾ Această propunere a fost susținută și de Sigismund cu generalii unguri, în consiliul de războiu. ²²⁾ Motivul era că Mircea cunoștea mai bine felul de luptă al Turcilor. Dar cavalerii francezi reclamau pentru dânșii onoarea primului atac.

Francezii, intrând cei dintâi în luptă, au obținut dela început oarecari succese; dar înaintând prea repede, s'au depărtat prea mult de grosul armatei, și căzând în cursa ce li s'a întins prin retragere simulată, au fost zdrobiți cu desăvârșire. Sigismund venind cu restul armatei nu mai putea să repare nenorocirea. Oastea creștină suferi o grea înfrângere.

Spre a se răzbuna asupra lui Mircea pentru participarea lui la acest războiu nenorocos pentru creștini, Baiazit încă în anul după bătălia dela Nicopole trecu Dunărea în Țara-Românească. Dar aci el întâmpină o vitejească rezistență, așa încât fu nevoit să se întoarcă fără izbândă. ²³⁾

Ce frumos și adevărat tot-odată caracterizează Eminescu eroica luptă a lui Mircea, făcându-l să vorbească falnicului sultan astfel:

„Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul!
„Și de-aceea tot ce mișcă'n țara asta, riul, ramul,
„Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este;
„Dușmănit vei fi de toate, făr'a prinde chiar de veste.
„N'avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
„Care nu se'nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!“

*

După o a patra izbândă, repurtată — cum arată o mărturie contemporană — asupra unei oști turcești ce năvăli în țară la 1400, ²⁴⁾ Mircea făcù, în cele din urmă, pace cu Turcii. El se învoi să plătească tribut, garantându-i-se autonomia și integritatea țerii, cu dreptul de alegere a Domnului dintre fiii de Domni ai dinastiei naționale, după vechiul obicei al pământului.

În acelaș timp, îi fu retrocedată posesiunea transdanubiană, Dobrogea cu Silistra, care fusese ocupată de Turci în luptele după supunerea Bulgariei în 1393. ²⁵⁾ După această dată, ea nu se mai află în titlul din hrisoavele lui Mircea până pe la 1403, când ea reappare iarăș în titlul lui, mai întâiu sub forma de „Domn al multor cetăți turcești“, ²⁶⁾ apoi cu vechiul titlu dela începutul domniei. ²⁷⁾ Cum se vede, ea i-a fost restituită la încheierea păcii, în schimbul tributului. Ultima dată, ea se află încă în titlul fiului său Mihail, urmaș în domnie (1418 — 1420), ²⁸⁾ sub care a fost pierdută în războiul cu Turcii, ²⁹⁾ până la recucerirea ei în războiul Independenței.

Capitulațiunea lui Mircea (pusă la anul hegirei 805 = 1402 d. Chr., în concordanță cu data când posesiunea transdanubiană reappare în titlul lui) a format baza legăturilor ulterioare ale Țerii-Românești cu Poarta otomană. ³⁰⁾ Eră o înțelegere de bună voie, nu o închinare impusă prin învingere. În acest chip, înțelepciunea prevăzătoare a lui Mircea a căutat să asigure viitorul țerii sale de către o fatală supunere prin arme.

Aceiaș măsură înțeleaptă a luat apoi și Stefan cel Mare pentru Moldova, la sfârșitul glorioasei sale domnii. Astfel, pe

când celelalte State creștine din sud-estul Europei au căzut victimă cumplitei furtuni musulmane, principatele românești le-au supraviețuit în greaua luptă, urmându-și fără întrerupere o viață politică a lor proprie, și stând timp îndelungat în fruntea creștinătății ortodoxe, drept scut al bisericii Răsăritului și adăpost al tradițiilor ei.

Ca Domn tributar, Mircea a mai avut ostilități cu Turcii, susținând pe un fiu al lui Baiazit, Musa, contra fraților lui, în luptele pentru succesiune după moartea tatălui lor.³¹⁾ Frațele cel mai tânăr, Mohamed, ieșind învingător din aceste lupte, a trimis, în 1413, oastea sa contra lui Mircea. Rezultatul acestei expedițiuni a fost, cum spun cronicile turcești, că Mircea s'a învoit să plătească tributul ce datorează pe trei ani; în același timp, s'au „ratificat condițiunile și capitulațiunile păcii“, fiind reinnoită capitulațiunea anterioară.³²⁾

Cronicile mai înregistrează o expediție turcească în Țara-Românească la 1416. Pe atunci, Mircea dăduse ospitalitate unui pretendent fals la moștenirea lui Baiazit, cum și unui fost amic al lui Musa, învățatului Bedreddin, care făcea propagandă pentru o reformă a Islamului, combătută de Mohamed. Amândoi căutând și găsind adăpost la Mircea, această împrejurare a dat motivul pentru ultimul său războiu cu Turcii.³³⁾ Ca pradă făcută atunci în Țara-Românească, cronicarul turcesc arată, în stilul înflorit al orientalilor, „feciori mândri ca soarele și fete drăgălașe ca trandafirii“:³⁴⁾ așa eră apreciată rasa românească.

Atâta rezultat, pe lângă tributul obținut de bună voie, înfricoșata putere a Osmanilor avu în cinci războaie contra lui Mircea, Domnul român pe care ei au învățat a-l prețui ca „principe între creștini cel mai viteaz și cel mai ager“.

*

Cum prin războaiele sale pentru apărarea țerii și credinței, domnia lui Mircea e însemnată și prin faptele păcii. Solicitu-

dinea lui pentru Biserica, pe atunci singurul adăpost și singura susținătoare a culturii sufletești; solitudinea lui pentru prosperitatea și organizarea țerii înăuntru, cum și pentru relațiunile politice și comerciale cu Statele dimprejur; ³⁵⁾ solitudinea lui părintească pentru popor și oaste, în lunga și înțeleapta lui domnie, a dat tânărului principat acea consolidare înăuntru și acea putere de rezistență în afară care l-au făcut să se poată menține și în furtunile următoare.

Nici el n'a fost om fără de păcate. Dar din depărtarea secolilor nu pătrunde decât reflexul luminos al faptelor prin care el a strălucit în domnie, și care au rămas strălucitoare pentru toate timpurile.

Acum 500 de ani, în ziua de 31 Ianuarie 1418, s'a închis pentru vecie ochiul ager și prevăzător al marelui Voevod și Domn, ³⁶⁾ erou al neamului românesc și al creștinătății, trecut la nemurire. Din mormântul său dela Cozia, umbra lui ne însufletește, îndemnându-ne la faptele iubirii de țară și ale tăriei de credință, virtuți prin care cu vitejie și înțelepciune el și-a cucerit cunună de glorie neperitoare.

Așa străluceă Mircea Vodă cel Bătrân, la începutul uriașei lupte dintre Cruce și Semilună ce s'a desfășurat pe pământul Europei creștine. Așa strălucește personalitatea lui măreață în istorie, la încheierea primului secol al Statului românesc. Așa va străluci luminoasa lui figură, din secol în secol, cât timp va fi istorie românească.

Binecuvântată în istorie, binecuvântată în conștiința națională și 'n inimile românești este domnia lui.

Binecuvântată fie amintirea lui deapurarea!

Biserica mănăstirii Cozia
(După o aquarelă de C. Szathmary)

Note

1) Leunclavius, *Historia Musulmana Turcorum de monumentis ipsorum exscripta* (1591), col. 418.

2) Cronica atribuită lui Constantin Căpitanul, ed. Laurianu și Bălcescu, *Magazin istoric* I, 95 = N. Iorga, *Istoriile Domnilor Țării-Românești de Constantin Căpitanul Filipescu* (1902), p. 12.

3) Originalul în Arhivele Statului (trad. rom. în *Condica Coziei*), din care titlul și partea relativă la stăpânirea asupra Dârstorului (= Silistrei) sunt reproduse aci (la sfârșit) în fotografie. — Ediție: Miletič și Agura, *Даро-Ромънитъ и тѣхната славанска писменостъ* (Extras din *Sbornik* IX, Sofia 1893), p. 117 (după fotografia anexată). Mănăstirea se numea atunci *Nūcet* (editat greșit Ксѳет); după zidirea bisericii lui Mircea, ea s'a numit Cozia, sub care nume se află mai întâiu la 1388 (*Condica Coziei*). Hrisovul s'a editat fără an, care lipsește în fotografie. Originalul are a. 6895 (= 1 Septemvrie 1386—31 August 1387), scris pe margine (cum se întâlnește adeseori și în alte hrisoave), acum în parte alterat. În condicile mănăstirii (Arch. St.), ca și în inventarul documentelor ei, hrisovul e trecut cu acelaș an. Hasdeu, *Istoria critică a Românilor* (1874), p. 130, îl citează după original, cu observația: „se citește foarte clar anul 6895”. Aceiaș dată la Cipariu, *Archiv pentru filologie și istorie* (1867), p. 77; *Revista istorică a Arhivelor României* (Indice de documente) II (1876), p. 107; Brezoianu, *Vechile instituțiuni ale României* (1882), p. 230.

4) Cf. studiul meu: *Titlul lui Mircea cel Bătrân și posesiunile lui*, în „Convorbiri Literare” XXXV—XXXVII (1901—1903): Titlul, XXXV, 1010; Banatul Severinului, XXXVI, 27; Amlașul și Făgărașul, p. 716; Stăpânirea feudelor ungrești, XXXVII, 16, 209.

5) La 1358, Țara-Românească a Basarabilor propriu zisă se întindea numai până la Prahova și Ialomița. (Hurmuzaki-Iorga, *Documente privitoare la istoria Românilor* XV, 1). Partea spre răsărit de această linie, liberată de sub stăpânirea Tătarilor de către oștile regelui Ungariei Ludovic I, în unire cu România, la 1345—1346, eră socotită ca aparținând regatului Ungariei. În 1347 se înființează aci

episcopatul catolic de Milcov, sub protectoratul Ungariei, ca restaurare a fostului episcopat al Cumanilor (1228—1241), distrus de Tătari. (Hurmuzaki-Densușianu, *Documente* I 2, 4; cf. *ibid.* I, 102, 107, 429, 622). In această parte, „circa metas regni Ungarie versus Tartaros“ (*ibid.* I 2, 216—217 a. 1374), erà posesiunea „spre părțile tătărești“ din titlul lui Mircea. Aci, ținutul dintre gura Ialomiței și Siret, care la 1358 e arătat ca aparținând regatului Ungariei, se găsește la 1368 în stăpânirea Domnului Țerii-Românești. (*Ibid.* I 2, 144—145 = XV, 1—2). Acest teritoriu a fost unit cu Țara-Românească, probabil îndată după liberarea lui de sub Tătari, ca feud unguresc, cum el se prezintă și în titlul lui Mircea, unde e numit împreună cu „părțile de peste munți“, ca posesiune exterioară, în afară de „țara Ungrovlahiei“ propriu zisă.

6) După Dim. Cantemir, *Descriptio Moldaviae* (ediția Academiei Române, 1872), p. 19, „Basarabia“ cuprindeă ținuturile: Ismail, Chilia, Cetatea-Albă și Bugiac. Stăpânirea Basarabilor până în timpul lui Mircea se întindea aci, pe malul stâng al Dunării, până la marea Neagră (litoralul ținutului Chilieii), hotărîndu-se „la stînga“ cu Moldova, care se întindea de asemenea până la mare (la Cetatea-Albă). Laonicus Chalcocondylas (*Corpus scriptorum historiae Byzantinae*, ed. Bonnae), p. 77. Cf. Hasdeu, *Ist. crit.* p. 3—10; Iorga, *Studii istorice asupra Chilieii și Cetății-Albe* (1900).

7) *Docum.* I 2, 322, 334.

8) Jireček, *Geschichte der Bulgaren* (1876), p. 320, 324, 336. — Iorga, *Veneția în Marea Neagră: Dobrotici*, în „Analele Acad. Rom.“ Mem. S. Ist. XXXVI (1914). — Înainte de Dobrotici, litoralul pontic, cu „castelele Cavarna, Cranea (= Ekrene), Kellia sau Lykostomion (= Chilia veche, pe malul drept al brațului Chilia), Gerania, Drystra (= Siliștra), Caliacra“, se află pe la 1320 în stăpânirea patriarhului de Constantinopole. Miklosich & Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani* I, 95 = Hurmuzaki-Iorga, *Docum.* XIV, 1. — Pe la mijlocul secolului al XIV-lea, se găsește aci Dobrotici (*Dobrotitzas*), care fusese în serviciul imperiului bizantin, ca „strateg“, și căruia împăratul Ioan V Paleologul îi cedă acel teritoriu în oarecare dependență de imperiu. Ioannes Cantacuzenus (*Corpus script. hist. Byz.*) II, 584—585; III, 62—63.

9) Leunclavius, col. 265.

10) Cronica lui Mihail Moxa (1620), ed. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni* I (1878), 402: „Pre acea vreme ucise și Șușman domnul Șcheilor pre Dan voevod domnul rumânesc“. Faptul e trecut fără an, între evenimente dintre 1372 și 1389. În celelalte cronici românești. (*Magazin istoric* IV, 233 și I, 91), uciderea lui Dan de către Șușman e pusă la 6864 (= 1356), care nu poate fi decât o transcriere greșită a anului 6864 (6894 = 1386), cauzată prin litera veche „c“ (scrisă mai târziu „u“), care și în alte cazuri se găsește adeseori greșit transcrisă. În cronica bulgărească (dela începutul secol. XV), ed. I. Bogdan, în „Archiv für slavische Philologie“ XIII (1891), p. 530, se spune într'o glosă marginală: „Șușman țarul bulgăresc ucise pe Dan voevod, fratele lui Mircea voevod“. Data: „în anul 6902 (= 1393), luna Septemvrie 23“ ce urmează imediat nu se poate raportă decât la prinderea lui Șușman de către Turci, menționată în text (fără an, întâmplată la supunerea Bulgariei în 1393), iar nu la uciderea lui

Dan, care în hrisovul succesorului său Mircea din 1387 pentru mănăstirea Tismana (Arch. St., ed. Hasdeu, *Archiva istorică* III, 191—193) e numit ca „răposat“.

11) După cronicile turcești, Silistra eră, pe timpul expedițiilor făcute sub Murad I în Bulgaria (în anii 1386 și 1388), în stăpânirea lui Șişman, dela care ea ar fi fost luată atunci de Turci. Seadeddin, *Chronica dell' origine e progressi della Casa ottomana* I (1649), 138; Leunclavius, col. 273—274.—În 1387, 1390 și 1391, Silistra fiind constatată prin documente în stăpânirea lui Mircea, știrea cronicilor turcești că ea aparțineă lui Șişman pare să se întemeieze pe stăpânirea acestuia înainte de 1387; iar cuprinderea ei de către Turci ar fi urmat la supunerea definitivă a Bulgariei în 1393, pusă greșit în cronicile turcești pe timpul expediției din 1388, fiind confundate aci, ca și în alte locuri, mai multe expedițiuni în una singură. Ca posesiune ce a fost luată dela Șişman, Silistra e numită, în titlul lui Mircea („Despôt al țerii lui Dobrotici și Domn al Dristorului“), deosebit de țara lui Dobrotici. Cf. Iorga, *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 63—65, și *Geschichte des osmanischen Reiches* I (1908), 259—260, unde se admite că Mircea a pierdut Silistra după data hrisovului din 1387 și a recăstigat-o înainte de actul din 1390.

12) *Docum.* I 2, 341 a. 1391: Mircea Voevod dăruiește o moșie în țara Făgărașului. N. Densușianu, *Monumente pentru istoria țerii Făgărașului* (1885), p. 8 a. 1511, p. 34 a. 1663: confirmări de donațiuni făcute de Mircea Voevod în țara Făgărașului.—În hrisovul din 1387 pentru mănăstirea Cozia, Mircea poruncește căpeteniilor cetății Dârstorului să respecte și să păzească dreptul pescuitului în bălțile din împrejurime, conferit mănăstirii. (V. reproducția fotografică).

13) *Docum.* I 2, 359.

14) *Ibid.*, p. 315 a. 1389; p. 322—323 a. 1390; p. 334 a. 1391; p. 324 a. 1403; p. 472 a. 1411.

15) Seadeddin I, 142, după care „principii Valahiei și Bogdaniei (=Moldovei)“ au luat parte ca aliați ai Sârbilor. Leunclavius, col. 287, menționează numai „Valahi“ între aliați.

16) Analele sârbești, ed. Stojanovic, în *Glasnik* LIII (1883), p. 75, și în *Spomenik* III (1890), p. 126, 132, 140. — Cronica bulgărească, ed. Bogdan, p. 530. — Phrantzes (*Corpus script. hist. Byz.*), p. 82. — Cronica lui Moxa, p. 402. — Cronicile Țerii-Românești (*Magazin istoric* IV, 233 și I, 95) pun bătălia „pe Ialomița“, probabil după o localitate Rovine din acea parte, confundată cu localitatea cu acelaș nume (rovină=văgăună mlăștinoasă) din analele sârbești. Cf. Mihail Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. Iorga (1902), p. 496: „la Rovine de pe Ialomița“. Tunusli, *Ἱστορία τῆς Βλαχίας* (1806), p. 126, 247 (trad. Sion, *Istoria Țerii-Românești*, p. 67, 129), ca și „Anonimul românesc“ citat de Șincai, *Chronica Românilor*, a. 1383, unde „Rovina“ e localizată „în județul Ialomiței“. — După Mauro Orbini, *Il regno degli Slavi* (1601), p. 279, și Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Rausa* (1605), p. 72, locul bătăliei, numit în analele sârbești „la Rovine“, în cântece populare sârbești, „Urvina“ (Hasdeu, *Originile Craiovei*, în „Columna lui Traian“ VIII, 668), unde a căzut Marco Kralevici, eră „lângă orașul Craiova“. — Xenopol, *Istoria Românilor* II (1889), 110, pune greșit bătălia dela Rovine la sfâr-

situl domniei lui Mircea, sub sultanul Mohamed I (1413—1421), iar în *Histoire des Roumains* I (1896), 258, la 1396, după bătălia dela Nicopole. Analele sârbești contemporane dau data preciză de 10 Octomvrie 6903 (=1394); cronica lui Moxa și unele anale sârbești dau anul 6903 fără lună; iar cronica bulgărească pune aceiaș bătălie, fără an, între 1389 și 1395. Cu aceste mărturii concordă și Phrantzes, care pune expediția neizbutită a lui Baiazit contra lui Mircea înainte de bătălia dela Nicopole.

17) Cronica lui Moxa, l. c. Asemenea în cronica bulgărească, l. c.

18) Leunclavius, col. 320: in loco quem Turci tam Arcas, quam Artzes nominant... Seadeddin I, 165: ad una Montagna (ceea ce corespunde cu regiunea muntoasă dela Argeș). În ambele cronici, această expediție a lui Baiazit în Țara-Românească e pusă la anul hegirei 793 (=1391), care dată eronată a fost admisă și în publicațiunile asupra istoriei imperiului otoman ca și în istoriografia noastră. Expediția nu se putea face decât după supunerea definitivă a Bulgariei în 1393, când ea este constatată și prin mărturii contemporane. După cronicile turcești, ea a urmat după ce Mircea atacase pe Turci, trecând Dunărea, unde a pustiit o parte de țară și a omorît un număr mare de musulmani. Motivul acestei incursiuni eră, cum se va vedea mai jos, ocuparea posesiunii transdanubiene a lui Mircea de către Turci, după supunerea Bulgariei. În urma cruntei lupte dela Rovine, pe care cronicile turcești o trec sub tăcere, Mircea, slăbit prin pierderile suferite și atăcat de nou la Argeș, a fost nevoit să se retragă în Ardeal, iar Turcii puseră în domnie pe un pretendent Vlad ca vasal turcesc. Cronica bulgărească, după ce povestește lupta pe care analele sârbești o pun la Rovine, unde „mulți Turci au perit, ... așa de se spăriè însuș Baiazit și fugi“, adauge: „deci puse pe unul din familia domnitoare (властелин = ἄρχων, princeps) să domnească în țară, iar Mircea fugi în părțile ungurești“. Această mărturie contemporană se confirmă și prin documente, după care Mircea a fost pe atunci în Ardeal, unde la 7 Martie 1395 încheiè alianța cu Sigismund contra Turcilor, și s'a restabilit în domnie cu ajutorul acestuia. *Docum.* I 2, 359, 431; *Codex diplom. patr. Hungaricus* VII, 438. Voevodul impus de Turci ca vasal turcesc eră Vlad, constatat pe urmă ca uzurpator și pretendent la domnie (*Docum.* I 2, 374), care a fost invins de oastea ungurească ce a venit în ajutor lui Mircea (1395), apoi prins și dus în Ungaria (1396). *Docum.* I 2, 383—384, 395—396 (unde luptele cu „Vlahii“ și atacul făcut asupra lui Sigismund la întoarcere privesc pe partizanii lui Vlad, nu pe Mircea, cum greșit s'a crezut); Wenzel, *Stibor Vajda*, în „Értekezések a történelmi tudományok köréből“ IV (1874), p. 99—101.— E fals că în acest războiu cu Turcii, pus greșit la 1391, Mircea a „fost „bătut și prins de ei și surgunit la Brusa în Asia, de unde Turcii îl liberează după ce consimte a le închină țara și a le plăti tribut“ (Xenopol, *Ist. Rom.* II, 93—94; *Hist. d. Roum.* I, 255). În *Viața S-tei Paraschive*, pe care se întemeiază această aserțiune fantastică, e vorba de țarul bulgar dela Vidin (Srațimir, fratele lui Șişman, după cronica bulgărească și analele sârbești, prins de Turci la 1398), nu de Mircea. Cf. Kalužniacki, *Zur älteren Paraskevalitteratur* (Extras din „Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften“, Ph.-H. Cl. CXLI, Wien 1899), pag. 84.—Tributul românesc pe care cronicile turcești îl pun în timpul acestui războiu nu poate fi atribuit decât lui Vlad.

19) Data expediției, în timpul căreia muri soția lui Sigismund, la 17 Maiu 1395 e constatată și prin diplomele acestuia. Ultima diplomă a lui Sigismund, dată în

Ungaria înainte de expediție, este din 8 Maiu 1395, iar cea dintâiu după întoarcere este din 26 Iulie acelaș an; la 6 Iulie, el eră încă la Câmpulung. Deci între 8 și 17 Maiu 1395 Sigismund a intrat în Țara-Românească, iar între 6 și 28 Iulie el s'a întors în regatul său. Cf. A. Huber, *Die Gefangennehmung der Königinnen Elisabeth und Maria von Ungarn, und die Kämpfe K. Sigismunds gegen die neapolitanische Partei und die übrigen Reichsfeinde in den Jahren 1386—1395*, în „Archiv f. oesterr. Gesch.“ LXVI (1884), 541 ș. u. — În timpul războiului în care a fost invins Baiazit, început cu bătălia dela Rovine și sfârșit cu înfrângerea Turcilor la Turnu-Măgurele (pe atunci Nicopolea-mică, *Nicopolis minor*), au căzut (după anelele sârbești, cronica bulgărească și cronica lui Moxa) principii sârbi Marco Kravevici și Constantin Dragaș, care erau în armata turcească. Mauro Orbini și Luccari numesc numai pe Marco Kravevici, căzut în lupta întâmplată „lângă orașul Craiova“ (la „Urvina“, după cântece populare sârbești), unde fu înfrânt (*rotto*) Baiazit. Se știe că Constantin Dragaș a murit în ziua de 17 Maiu 1395. Miklosich, *Monumenta Serbica*, p. 227; Miklosich & Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani* II, 260 (Act din Octomvrie 1395, din care reiese că Constantin eră atunci mort de trei luni trecute și trăia cu șase luni înainte; deci el murise între 1 Aprilie și 31 Iulie, ceea ce concordă cu data de 17 Maiu din *Monumenta Serbica*). Cf. Litzica, *Din domnia lui Mircea-Vodă*, în „Conv. Lit.“ XXXV (1901), p. 366, unde pe acest temei se susține că bătălia dela Rovine s'a întâmplat la 17 Maiu 1395, când Sigismund a venit în ajutor lui Mircea. După mărturiile cunoscute, nu putem însă admite mai mult decât că în acea zi a murit Constantin, căzând în luptele întâmplăte atunci în Țara-Românească, pe timpul expediției lui Sigismund. Cu privire la moartea lui Marco Kravevici, căzut „lângă Craiova“, la „Urvina“ (= Rovina), nu avem decât data anelelor sârbești pentru bătălia dela Rovine, 10 Octomvrie 1394 (dată fixată, poate, chiar după ziua morții lui). Marco și Constantin murind în acelaș războiu, care a durat din Octomvrie 1394 până în Maiu 1395, ambii principii au fost numiți împreună în anelele și cronicile respective, deși au căzut în lupte diferite. Ori-șicum, memorabila învingere dela Rovine, lângă Craiova, despre care mărturiile ungurești nu fac nicio mențiune și pe care toate celelalte mărturii o atribue lui Mircea singur, nu putea să fie repurtată de Mircea la 17 Maiu 1395, cu ajutorul lui Sigismund, care n'a intrat în țară decât după 8 Maiu. Cf. *Titlul lui Mircea cel Bătrân*, „Conv. Lit.“ XXXVII, 215—216.

20) Chalcocondylas, p. 69, 75. — Aschbach, *Geschichte K. Sigmonds*, I (1838), cap. V.—Delaville le Roulx, *La France en Orient au XIVe siècle*, I (1886), livre III: Nicopolis 1396 (cu bibliografia completă). — Regele Carol I, *Nicopole*, în „Analele Acad. Rom.“ Mem. S. Ist. XXVI (1904).—Iorga, *Gesch. d. osman. Reiches* I.

21) *Hans Schiltbergers Reisebuch*, ed. Langmantel (1885), p. 3.

22) Aschbach, *op. cit.* I, 102.—Delaville le Roulx, *op. cit.* I, 261.

23) Chalcocondylas, p. 79—80 (după bătălia dela Nicopole). — După Leunclavius, col. 332—333, Baiazit ar fi fost învingător în această expediție, ceea ce se desminte prin mărturia irecuzabilă a lui Chalcocondylas.—Dlugosz, *Historia Polonica*, ed. Przedziecki III (*Opera omnia* XII), 514, pune în iarna după bătălia dela Nicopole o incursiune turcească în Ungaria.

24) Iorga, *Acte și Fragmente* III (1897), p. 4—5. Cf. *Docum.* I 2, 429. In legătură cu această luptă ar fi și ostilitățile lui Mircea cu Baiazit (pe la 1400), menționate într'un raport din 1402. Iorga, *Notes et Extraits* I (1899), 116—117.

25) Odată cu supunerea definitivă a Bulgariei, pusă în cronicile turcești la 1388 (în loc de 1393), Leunclavius, col. 276, menționează și ocuparea posesiunii transdanubiene a lui Mircea, cu Silistra. El zice: „Zistova capta, processit ulterius cum exercitu versus illas arces et castella quae olim Transalpini Valachi Danubium traicentes occupaverant in Bulgaria; et nullo labore, praesidiariis in captivitate abductis, omnia recuperavit“. Despre ocuparea Silistrei, col. 273 — 274. In cele următoare însă (col. 325), el pune ocuparea Silistrei de către Baiazit la anul hegirei 795 (=16 Noemvrie 1392—4 Noemvrie 1393), deci pe timpul supunerii și incorporării Bulgariei. Aceiaș dată, el o dă și în *Annales Sultanorum Othmanidarum* (1576), p. 15: „Silistriam et Empolim suo subiecit imperio: quod quidem accidit anno 795“.

26) *Docum.* I 2, 825. Scrisoarea lui Mircea către regele Poloniei Vladislav, din Giurgiu, 10 August, fără an. Tot din Giurgiu este și actul din 16 Septemvrie 1403 prin care Mircea reinnoește alianța cu regele Poloniei (*ibid.* p. 824); aci el poartă titlul cel scurt, fără posesiunile de peste munți și de peste Dunăre (ca în scrisoarea de mai sus), care lipsesc și în tratatul de alianță cu acelaș rege, din 17 Maiu 1411 (*ibid.* p. 472), dat în Giurgiu (*Joricow*, nu *Imoiow*, cum s'a editat). Din scrisoarea fără an se vede că în timpul din urmă, pe când Mircea eră încă în raporturi ostile cu Turcii, a fost oarecare neînțelegere între dânsul și Vladislav, ceea ce concordă cu încordarea constatată printr'un act din 1395 (*ibid.* p. 817), unde voevodul Țerii-Românești e numit, alături de regele Ungariei, între dușmanii lui Vladislav. După acest criteriu, scrisoarea pare să fie anterioară actului din 16 Septemvrie 1403 prin care s'a reinnoit alianța (probabil din acelaș an, cum se va vede mai jos). Faptul că în scrisoare, ca și în tratatul din 1411, Mircea numește pe Vladislav ca „rudă“ — ceea ce, după Xenopol, *Ist. Rom.* II, 107, ar fi de explicat prin căsătoria lui Alexandru cel Bun cu Ringala, „sora“ (= vara) lui Vladislav — nu poate avea acest temei, deoarece căsătoria cu Ringala a urmat după 2 Noemvrie 1418 (6926 poate fi și 1417), data morții primei soții Ana, cum arată inscripția de pe mormântul acesteia. Melchisedec, *Notițe istorice și archeologice* (1885), p. 62. Cf. Iorga, *Relațiile cu Lembergul* (1900), p. 7 a. 1419: se trimit daruri soției lui Alexandru (Ringala). Dar Alexandru eră înrudit cu Ringala, cum se știe, „tertio [consanguinitatis] et affinitatis gradu“, ceea ce a fost motivul canonic pentru divorțul lor (1420). Dacă înrudirea lui Mircea cu Vladislav, ca „consanguini“ (*consanguinitatis fraternitas*), ar fi de explicat prin mijlocirea lui Alexandru (ca presupusă rudă a lui Mircea), pe timpul domniei căruia, în adevăr, ea abia este constatată (nu și mai înainte, la încheierea tratatelor de alianță din 1390 și 1391), atunci ea ar putea să fie în legătură cu înrudirea lui Alexandru cu Ringala, deci și cu Vladislav, înainte de căsătoria lui cu dânsa. Această conjectură ar avea mai multă probabilitate decât o „consanguinitate“ directă între Mircea și Vladislav, pentru care nu găsim niciun punct de sprijin în mărturiile cunoscute.

27) Venelin, *Влахо-болгарскія или Дако-славянскія грамоты* (1840), p. 22 = Miletic și Agura, *op. cit.*, p. 119 a. 6915 (=1406) Noemvrie 23. — Miletic și Agura, p. 119—121

a. 6917(=1409) = Venelin, p. 18—19, și Hasdeu, *Arch. ist.* I, 97, cu anul greșit 6907 (=1399) în loc de 6917 (originalul în Arch. St., cu a. șurși, având ultima literă spălăcită, însă totuș vizibilă). — I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țerii-Românești cu Brașovul și cu Țara-Ungurească* (1905), p. 3 a. 1413. — I. Bogdan, *Un hrisov al lui Mircea cel Bătrân*, în „Analele Acad. Rom.” Mem. S. Ist. XXVI (1903), p. 4 a. 1415. — Inedite, în Arhivele Statului și în colecția Acad. Rom., fără dată; unul din 6898 (=1389) Septemvrie 4, în Condica veche a Coziei I, f. 145. — Fotino, *Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας* III (1819), 370 (trad. Sion, *Istoria generală a Daciei* III, 217), citează titlul întreg după un hrisov al lui Mircea din 6901 (=1393), azi necunoscut, cu adausul: „și al tuturor țărilor și orașelor până la hotarul Adrianopolei”. Cf. *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 496, Tunusli, l. c., și „Anonimul românesc”, l. c., unde se spune că Baiazit, bătut la Rovine, „a fost alungat până la hotarele Adrianopolei”. (După supunerea Bulgariei în 1393, stăpânirea lui Mircea se hotărește cu imperiul otoman, a cărui capitală eră Adrianopole.) Intre 1393 și 1406 sunt cunoscute numai acte fără posesiunea transdanubiană în titlu (afară de cel din 10 August fără an, în tot cazul, anterior celui din 1406). Cf. *Titlul lui Mircea cel Bătrân*, „Conv. Lit.” XXXV, 1012—1013.

28) În *Cronologia tabelară*, ed. Iorga, *Operele lui Constantin Cantacuzino* (1901), p. 22, se citează un hrisov din 10 Iulie 6926 (=1418) în care Mihail are titlul tradus de autor: „Domnul Țării-Rumânești și munților, și cătră țara tătărăscă, și amândouă părțile de dincoace și peste Dunăre, și până la Poarta de hier, și până la marea Neagră.” Intr’un hrisov pentru mănăstirea Cozia, cu data 6927 (=1419), în care numele original *Mihail* a fost ras și înlocuit cu *Radul* (după timp, Radul II Praznaglava, rivalul lui Dan II, succesorul lui Mihail), cunoscându-se încă urmele numelui *Μιχαηλ* în monogramă (aproape toate literele) ca și în text (un rest din χ), Mihail are titlul întreg al tatălui său Mircea. Originalul în Arch. St., reprodus în fotografie la Hasdeu, *Negru-Vodă* (1898). Cf. scrierea mea: *Originile Principatelor Române* (1899), p. 202—205. — Intr’un hrisov al lui Radu II din 1 Iunie 1421 (trad. rom. în Condica veche a Coziei I, f. 249), se află în titlu: „și preste Dunăre până la marea cea mare”, sub care formă nu e sigur dacă se poate înțelege aci posesiunea transdanubiană („de amândouă părțile de peste toată Dunărea până la marea cea mare”).

29) După cronicile turcești, cetățile Isaccea și Ienisala (în Dobrogea) au fost ocupate de Turci în expediția făcută sub Mohamed I (1413—1421) în Țara-Românească, pe care ele o pun la a. 819 (=1416), când Turcii au avut și lupte cu Ungurii, atacând Severinul. Seadeddin I, 344; Leunclavius, *Hist.*, col. 473. — Luptele dela Severin s’au întâmplat însă la 1419—1420, când Ungurii l-au ocupat spre a nu-l lăsa să cadă în mâinile Turcilor, care combăteau pe Mihail, susținut de Unguri și căzut în aceste lupte. În Octomvrie 1419, Sigismund eră la Orșova, cu oastea ce luptă atunci contra Turcilor. La 20 Iulie 1420, Severinul se află în mâinile Ungurilor, după lupte cu Turcii. *Docum.* I 2, 512. — Cum se va vedeă mai jos, cronicarii turcești confundă (ca și în alte cazuri) într’o singură expediție, pusă la 1416, trei expedițiuni făcute în Țara-Românească sub Mohamed I (la 1413, 1416 și 1419).

30) Fotino, *op. cit.* III, 369 (216); D. A. Sturdza și Colescu-Vartic, *Acte și Documente* I (1900), 1—2. — „Hati-humaiunul” sau „tractatul” publicat aci, după un text pe care Fotino l-a primit dela Alexandru Văcărescu (copiat, cum zice, de tatăl

său Enache Văcărescu, „după condicile împărătești, pe când se află la Constantino-
pole“), are data: „anul 805 în luna Rabiul evvel (=Rabi el avvel)“, care corespunde
cu a. d. Chr. 1402 (29 Septembrie—28 Octombrie). Această dată, Fotino o socotește
greșit 1393 d. Chr., iar în *Acte și Docum.* se admite a. 1391 (după cronicile turcești).—
Cronicile Țerii-Românești nu au cunoștință de închinarea lui Mircea; ele spun că
Laiotă Basarab (pus la 1460—1477, în loc de 1474—1477) „au închinat țara Turcilor“.
Cf. *Docum.* IV 2, 42 a. 1601 (unde se arată aceeași epocă pentru începutul suzera-
nității turcești). Mihai Cantacuzino, *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 61—62 (după actele
prezentate la congresul din Focșani în 1772, *ibid.* p. 495—496), pune începutul „hara-
ciului“ plătit de Mircea, fără an, înainte de bătălia dela Rovine; de asemenea autorul
Istoriei Țerii-Românești, publicată în traducere grecească de Tunusli, p. 126, 246—247
(trad. Sion, p. 66—67, 129), și „Anonimul românesc“ citat de Șincai, a. 1383. După
biruința dela Rovine, se spune în actele dela Focșani ca și la Tunusli, „țara a ră-
mas iară slobodă până în zilele lui Laiotă Vodă Basarabă“; iar M. Cantacuzino zice
că Mircea a reînnoit haraciul în domnia lui Mohamed (cum spun și cronicile tur-
cești). D. Cantemir, *Istoria imperiului otoman*, trad. de I. Hodoș (ediția Acad. Rom.
1876), p. 98, și Enache Văcărescu, *Istoria împăraților otomani*, ed. Papiu Ilarianu,
Tezaur de monumente istorice II (1863), 255, pun închinarea Țerii-Românești și în-
ceputul tributului în domnia lui Mohamed I, la a. 820=1418 (1417/8).—Despre „hati-
humaiunul“ publicat de Fotino, Văcărescu (care l-ar fi copiat din condicile împă-
rătești) nu face nicio mențiune în *Istoria împăraților otomani* (scrisă la 1788—
1794). Abstracție făcând de textul capitulațiunii, a cărei autenticitate e dubioasă,
data preciză 1402 Octombrie are totuși multă probabilitate. Ea concordă cu datele
contemporane ce avem asupra relațiilor lui Mircea cu Turcii, cum și cu situația
de atunci a imperiului otoman. Cronicarul bizantin Phrantzes (care a sfârșit a
scrie cronică sa în 1478), relatând războiul lui Mircea cu Baiazit înainte de bătălia dela
Nicopole, zice: „Mai pe urmă (ὄστερον) ei încheind pact (σύμβασις=tractat, pact, invo-
ială), Mircea a promis să-i dea tribut, și au făcut pace, și el (Mircea) a primit mult
loc din părțile lăsate ale Bulgariei și Serbiei“ (p. 82). Părțile primite peste Dunăre,
la încheierea pactului, concordă întocmai cu stăpânirea „multor orașe turcești“, sub
care denumire reapare mai întâiu posesiunea transdanubiană în titlul lui Mircea (pe
la 1403), după capitulațiune. Aceasta s'a încheiat negreșit după ostilitățile constatate
la 1400, când Mircea încă nu eră tributar, și înainte de amestecul lui în luptele
pentru succesiune a fiilor lui Baiazit, după moartea acestuia (1403). În Octombrie
1402, data „hati-humaiunului“, Baiazit se află în captivitatea lui Timur (după înfrânge-
rea suferită la Angora, în Iulie 1402); în Europa îi ținea locul fiul mai mare Soli-
man, iar în Asia, fiul mai mic Mohamed. În asemenea împrejurări, Soliman, ame-
nințat de Timur și nevoit să-și asigure pacea din partea vecinilor din Europa, în-
cheie un tractat de pace și amicie cu împăratul Manuil, retrocedându-i aproape
toate părțile grecești ce Baiazit le cucerise dela Bizantini. Asemenea politică, el
a urmat, cum se vede, și față de Mircea, încheind cu dânsul capitulațiunea și re-
trocedându-i posesiunea transdanubiană. După Phrantzes, pactul pentru plata tribu-
tului s'a încheiat ceva timp după expediția neizbutită a lui Baiazit contra lui Mircea.
Chalcocondylas face mențiune de tributul lui Mircea mai întâiu la începutul dom-
niei lui Mohamed I (p. 183). Ce privește mărimea tributului, „hati-humaiunul“ ca și
actele din 1772 (după care și M. Cantacuzino, „Anonimul românesc“ și Tunusli) dau
suma de 3000 de „bani roșii“ (poate o traducere greșită pentru *galbeni*, în care
monetă se socotește pe urmă tributul).

31) Chalcocondylas, p. 170—171, 174.—Ducas (*Corpus script. hist. Byz.*), p. 88.—Seadeddin I, 269, 301.—Leunclavius, *Hist.*, col. 418, 432—433; *Annales*, p. 20.—Cronica bulgărească, p. 535.—Moxa, p. 404.—Zinkeisen, *Gesch. d. osman. Reiches* I (1840), 427 ș. u.

32) Chalcocondylas, p. 183.—Leunclavius, *Hist.*, col. 463—464; *Annales*, p. 22.—Seadeddin I, 343—344, confundă această expediție (pusă de Chalcocondylas și Leunclavius la începutul domniei lui Mohamed, în 1413) cu alta din 1416.—Ducas, p. 97, numește între solii care au venit să depună omagiu lui Mohamed, la începutul domniei acestuia în Europa, și pe cei din „Vlahia”, ceea ce nu putea să fie decât după expediția în Țara-Românească. Tributul datorit pe „trei ani” (după Seadeddin) și reinnoit atunci, se vede că nu fusese plătit sub Musa (1410—1413).

33) Ducas, p. 121.—Leunclavius, *Hist.*, col. 465, 473; *Annales*, p. 23.—Seadeddin I, 343—344, 354.—Iorga, *Acte și Fragmente* III, 6—7.—Chalcocondylas, p. 217, menționează o expediție în Țara-Românească la sfârșitul domniei lui Mohamed, care ar coincide cu cea făcută în 1419 contra lui Mihail, confundată în cronicile turcești cu cea pusă la 1416.—Cf. Iorga, *Gesch. d. osman. Reiches* I, 375, unde expediția e pusă la 1417.

34) Seadeddin I, 344. Cf. Ducas, p. 157. Poate să privească și expediția din 1419.

35) Privilegiile comerciale pentru negustorii poloni și Brașoveni. Kaluzniacki, *Dokumenta moldawskie i multańskie* (1878), p. 8, 22; I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării-Românești cu Brașovul și cu Țara-Ungurească*, p. 3, 36.

36) Analele sârbești, ed. I. Bogdan, în „Archiv f. slav. Philol.” XIII, 521, și în „Analele Acad. Rom.” (*Letopisețul lui Azarie*) Mem. S. Ist. XXXI (1909), 130 (74): a. 6926 (=1418) Ianuarie 31. Alte anale sârbești, în *Spomenik* III, 155, și Moxa, p. 404, dau a. 6926 fără lună; *Spomenik* III, 140: a. 6927 Ianuarie 31; *ibid.* p. 133, acelaș an Fevruarie 4. Anul 6927 este, fără îndoială, o transcriere greșită în loc de 6926, datorită confundării literelor s (= 6) și z (= 7), constatată și în alte cazuri. Ziua de 4 Fevruarie e mai probabil a înmormântării.—*Docum.* I 2, 502: diploma lui Mihail din 5 Iunie 1418, unde tatăl său Mircea este numit ca mort.—Miletić și Agura, p. 121: hrisovul lui Mihail din 22 Iunie 1418.

1987

VERIFICAT
2007

Din hrisevul lui Mircea cel Bătrân pentru mănăstirea Cozia a. 6895 (1387)

Азъ же вѣху се блгобрънии и блгодѣтелии и хъливиави
 и сѣмъ рѣхъ вѣни и сѣмиръ чѣстисѣи воеводѣи мѣтихъ
 бжѣхъ и бжѣмъ дрѣвнѣи и блдѣхъ и блжѣхъ вѣсѣи землѣ
 стравлау и сѣи и дрѣлѣи сѣи и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ
 и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ
 по вѣсѣи по вѣсѣи по вѣсѣи по вѣсѣи по вѣсѣи по вѣсѣи
 дрѣхъ блгопрѣи воли сѣи сѣи и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ

Titlul

дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ
 дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ
 дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ
 дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ
 дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ
 дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ и дрѣхъ

Poruncă dată căpeteniilor Dârstorului

